

УДК 911.373 (477.83)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ЛЮБЛІНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ

Поручинська І. В.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна,
Луцьк

Проаналізовано особливості географічного положення Волинської області України та Люблінського воєводства Республіки Польщі як транскордонних територій. Досліджено територіальну диференціацію кількості та статевो-вікової структури населення, показників народжуваності, смертності, природного приросту, смертності немовлят, прибуття та вибуття на рівні адміністративних районів та повітів. Визначено адміністративні одиниці, для яких характерні найкращі та найгірші демографічні показники. Методом аналізу та співставлення статистичних даних виявлено спільні та відмінні риси природного та механічного руху населення на вказаних територіях.

Ключові слова: населення, статевो-вікова структура, народжуваність, смертність, природний приріст, механічний рух.

Поручинская И. В. Сравнительный анализ демографической ситуации в Волинской области и Люблинском воеводстве / Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Украина, Луцк

Проанализированы особенности географического положения Волинской области Украины и Люблинского воеводства Республики Польши как трансграничных территорий. Исследована территориальная дифференциация количества и полово-вековой структуры населения, показателей рождаемости, смертности, естественного прироста, смертности младенцев, прибытия и выбытия на уровне административных районов и уездов.

Определены административные единицы, для которых характерные наилучшие и наихудшие демографические показатели. Методом анализа и сопоставления статистических данных выявлены общие и отличительные черты естественного и механического движения населения на указанных территориях.

Ключевые слова: население, половозрастная структура, рождаемость, смертность, естественный прирост, механическое движение.

Poruchunska I. V. Comparative analyses of demographic situation in Volyn Region and Lublin province / Eastern European National University of the name of Lesya Ukrainka, Ukraine, Lutsk

The features of geographical location of the Volyn area of Ukraine and Lublin province of Republic of Poland as transfrontal territories to analyse. Territorial differentiation of amount and sexual-age-old structure of population, indexes of birth-rate, death rate, natural increase, death rate of babies, arrival and leaving is investigational at the level of administrative districts and districts. Administrative units for that there are the characteristic best and the worst demographic indicators are certain. The method of analysis and comparison of statistical data is educe the general and excellent lines of natural and mechanical motion of population on the indicated territories.

Key words: population, sexual-age-old structure, births, death rate, natural increase, mechanical motion.

Вступ. Географічне положення Волинської області визначає її як транскордонний регіон. Це зумовлює активне співробітництво між областю та сусідніми державами, а саме Польщею (кордон на заході) та Білоруссю (кордон на півночі) у різних сферах суспільного життя. З метою підвищення ефективності та врегулювання такої співпраці у вересні 1995 року було створено транскордонне об'єднання "Євро регіон "Буг" (засновники Волинська область та Люблінське воєводство). Пізніше до складу євро регіону увійшла Брестська область республіки Білорусь (1998) а також Сокальський та

Жовківський райони Львівської області України (2000).

Транскордонна співпраця сприяє взаємодії прикордонних територій в економічній, культурній, гуманітарній сферах, дає змогу реалізувати конкретні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології. Важливе значення у здійсненні транскордонного співробітництва має населення, яке є рушійною силою виробництва і будь-якої іншої діяльності. Вивчення населення є необхідним для подальшого планування благоустрою та економічної активізації території. Вибір теми дослідження обумовлює також недостатнє висвітлення основних проблем населення на регіональному рівні обумовлюють вибір даної теми.

Як методологічну базу дослідження було використано праці Джамана В. О., Фащевського М. І., в яких закладено головні наукові підходи і запропоновано методи вивчення демографічної ситуації [1; 2], Н. Прищук, М. Фляги, де розкрито особливості розвитку демографічних процесів українсько-польського прикордоння [3; 4], а також праці В. Й. Лажніка, П. В. Луцишина, І. М. Зуй, які присвячені дослідженню єврорегіонів, їх проблем і напрямів розвитку [5; 6]. Інформаційною основою стали матеріали Головного управління статистики у Волинській області та Główny Urząd Statystyczny в Республіці Польщі [7; 8].

Мета дослідження – виявлення та аналіз спільних та відмінних рис у демографічній ситуації на українській (крім Сокальського та Жовківського районів) та польській частинах Єврорегіону “Буг”.

Для досягнення мети поставлено наступні завдання:

- визначити кількість населення та його статеві-вікову структуру у Волинській області та Люблінському воєводстві;
- проаналізувати основні демографічні показники на рівні адміністративних районів та повітів;
- виявити спільні та відмінні риси в демографічній ситуації обох територій.

Транскордонне об’єднання “Єврорегіон “Буг” є одним із найбільших

європейських регіонів. Його загальна площа становить 82 тис. кв. км. Волинська область займає 20,2 тис. кв. км, що становить 24,6 % всієї території регіону, польська частина займає 25,2 тис. кв. км (30,7 % території).

Станом на 1 січня 2013 р. на території українсько-польської частини єврорегіону “Буг” (крім двох районів Львівської області) проживало 3202,6 тис. чол. Причому більша половина, а саме 2165,4 тис. осіб (67,6 % від всього населення) проживало на території Люблінського воєводства, а 1037,2 тис. осіб (32,4 %) населяло територію Волинської області [7; 8]. Розподіл кількості населення по адміністративних районах та містах Волинської області, а також повітах і містах Люблінського воєводства подано в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл населення Волинської області та Люблінського воєводства в адміністративному розрізі*

Люблінське воєводство		Волинська область	
Повіт, місто	Кількість нас. (тис. осіб)	Район, місто	Кількість нас. (тис. осіб)
Більський	113672	Володимир-Волинський	25606
Білгорайський	103569	Горохівський	52206
Влодавський	39754	Іваничівський	32365
Грубешівський	67662	Камінь-Каширський	63695
Замостьський	109522	Ківерцівський	64005
Красніцький	99137	Ковельський	40395
Красноставський	66896	Локачинський	22511
Лечинський	57736	Луцький	62506
Луківський	109555	Любешівський	36216
Любартівський	90240	Любомльський	39688
Люблінський	148483	Маневіцький	54963
Опольський	62244	Ратнівський	52297
Парчівський	36147	Рожищенський	39673
Пулавський	116526	Старовижівський	30644
Радзинський	61195	Турійський	26446
Рицький	58324	Шацький	16971
Свидницький	73047	м. Луцьк	216483
Томашівський	87479	м. Володимир-Волинський	38951
Холмський	79786	м. Ковель	69447
Янувський	47500	м. Нововолинськ	58115
м. Біла Підляска	57990		
м. Холм	65897		

м. Замость	65612		
м. Люблін	347678		

* Джерело: Головне управління статистики у Волинській області, Główny Urząd Statystyczny

Як видно з табл. 1 найбільш заселеними районами і повітами є Люблінський (6,9 % всього населення Люблінського воєводства), Пулавський (5,4 %), Більський (5,3 %), Замостьський (5,1 %) та Білгорайський (4,8 %) повіти, а також Ківерцівський (6,2 % всього населення Волинської області), Камінь-Каширський (6,1 %), Луцький (6,0 %) та Маневицький (5,3 %). Також значна частка населення проживає у польському місті Холм (16,1 %) та у волинських Луцьку (20,8 %) та Ковелі (6,7 %).

Великий вплив на загальну кількість населення, а також показники відтворення населення має його статеві-вікова структура, яка показує розподіл чоловіків і жінок за окремими віковими групами. Дуже важливим для аналізу вікового складу населення є виділення трьох вікових груп: 0-14 років – діти, 15-59 років – населення працездатного віку, 60 років і старші – населення післяпрацездатного віку (пенсіонери). І у Волинській області і у Люблінському воєводстві найбільшу частку становить вікова група осіб працездатного віку, причому вона є майже однаковою та становить 63,2 % та 63,9 % відповідно. Проте в інших двох вікових групах є відмінності. Зокрема, якщо у Волинській області частка дитячого населення (19 %) є вищою, ніж частка пенсіонерів (17,8 %), то у Люблінському воєводстві навпаки – особи після працездатного віку становлять 21,0 %, а діти – лише 15,1 % (рис.1, рис. 2). Таким чином, бачимо, що на польській території відбувається процес старіння нації [7; 8].

Статева структура населення характеризується перевагою жінок. На Волині вони становлять 53,2 % всього населення, а у Люблінському воєводстві – 51,5 %.

Рис. 1. Вікова структура населення Люблінського воєводства Республіки Польща

Рис. 2. Вікова структура населення Волинської області

Природний рух населення у Волинській області та Люблінському воєводстві має певні відмінності, які відображені у таблиці 2.

Таблиця 2

Показники природного руху населення у Волинській області та Люблінському воєводстві, на 1000 осіб*

	Волинська область	Люблінське воєводство
Народжуваність	14,8	9,8
Смертність	13,2	10,5
Природний приріст	1,6	-0,7
Смертність немовлят	7,0	4,7

* Джерело: Головне управління статистики у Волинській області,
Główny Urząd Statystyczny

З поданих даних робимо висновок про те, що показники природного руху є дещо кращими у Волинській області, оскільки тут народжуваність переважає смертність і, відповідно, склався додатній природний приріст. А от на польській території природний приріст є від'ємним за рахунок незначного перевищення смертності над народжуваністю. Проте щодо смертності немовлят, то ситуація кращою є на території Люблінського воєводства, оскільки коефіцієнт смертності немовлят на 2,3 ‰ є нижчим ніж на Волині.

У Волинській області загальний коефіцієнт народжуваності становить

14,8 ‰. Народжуваність в регіоні є вищою серед сільського (6887 осіб), ніж серед міського (6169 осіб) населення. Це можна пояснити тим, що в селах зберігається традиція багатодітності і менша міграційна рухливість жінок. Найвищі коефіцієнти народжуваності в Камінь-Каширському (19,0 ‰), Любешівському (17,9 ‰), Луцькому (17,8 ‰), Ратнівському (17,1 ‰) та Ківерцівському (16,8 ‰) районах, а найнижчий – в місті Нововолинську, а також Горохівському і Іваничівському районах (11,2 ‰, 12,8 ‰ і 11,6 ‰ відповідно) [7].

У Люблінському воєводстві загальний коефіцієнт народжуваності нижчий і становить 9,8 ‰. Найвищі показники народжуваності, які були зафіксовані у Луківському (12,0 ‰), Парчівському (11,3 ‰) та Лечинському (11,2 ‰) повітах, не тільки значно поступаються відповідним показникам у районах Волинської області, а й є нижчими за найменші показники в області [12]. Найнижчий коефіцієнт народжуваності у містах Замості і Холмі (відповідно 8,7 ‰ і 8,6 ‰) та у Красноставському повіті – 8,3 ‰ [8].

Що ж до загального коефіцієнта смертності то нижчим він є у Люблінському воєводстві, де становить 10,5 ‰, проти 13,2 ‰ у Волинській області. Найвищі показники смертності спостерігаються саме у адміністративних районах Волинської області, а саме Турійському (19,0 ‰), Старовижівському (17,3 ‰), Ковельському (16,7 ‰) та Шацькому (16,6 ‰). Низькі коефіцієнти смертності мають лише два міста це Луцьк (9,6 ‰) та Ковель (10,2 ‰).

У Люблінському воєводстві найвищі показники смертності зафіксовані у Красноставському, Холмському, Луківському і Замостьському повітах (12,7 ‰, 12,3 ‰, 12,1 ‰ і 12,1 ‰ відповідно), а найнижчим – у містах Білій Підлясці (7,1 ‰), Замості (7,6 ‰), а також у Лечинському повіті (8,1 ‰).

Враховуючи співвідношення загальних коефіцієнтів народжуваності та смертності можна визначити загальні коефіцієнти природного приросту. Очевидно, що для української частини євро регіону є додатнім (1,6 ‰), а для польської частини цей показник є від’ємним, хоча і не дуже високим – -0,7 ‰.

Природне скорочення спостерігається майже у всіх повітах, районах і містах крім міст Ковеля (3,8 ‰), Луцька (3,0 ‰), Камінь-Каширського (6,7 ‰), Луцького (5,3 ‰), Любешівського (5,1 ‰), Ратнівського (4,2 ‰), Ківерцівського (2,5 ‰) та Маневицького (1,9 ‰) районів Волинської області, а також міст Білої Підляски (3,0 ‰), Замостя (1,1 ‰), Любліна (0,7 ‰) та Лечинського (3,1 ‰), Луковського (1,8 ‰), Парчевського (0,3 ‰), повітів Люблінського воєводства. Крім того, у місті Холмі, Білгорайському та Радзинському повітах природний приріст зафіксовано на рівні нуля [7; 8].

Не можна залишати поза увагою такий фактор формування демографічної ситуації, як механічний рух населення. Взагалі, міграція є типовою рисою жителів прикордонних регіонів. Зараз і у Волинській області, і у Люблінському воєводстві спостерігається тенденція перевищення кількості вибулих над прибулими, тобто міграційне сальдо є від'ємним. Для Волинської області воно становить -0,3 ‰, а для Люблінського воєводства – -2,3 ‰. Здійснивши аналіз розподілу мігрантів за статтю і віком, слід зазначити, що в загальному сальдо міграції є від'ємним і для чоловіків, і для жінок, проте більшою міграційною активністю характеризуються жінки, які становлять близько 55 % усіх прибулих і вибулих в обох регіонах. Найбільш рухливою міграційною групою є вікова група 15–19 років (Волинська область) та 25–29 років (Люблінське воєводство).

Аналіз кількості та складу населення, а також його природного та механічного руху у Волинській області та Люблінському воєводстві показав, що демографічна ситуація обох територій характеризується наявністю як спільних, так і відмінних рис. Зокрема, однаковим є переважання у статевій структурі жінок, у віковій – осіб працездатного віку, а також від'ємним міграційним сальдо. Відмінним є те, що у Волинській області частка дітей є вищою ніж частка пенсіонерів, загальний природний приріст є додатнім, а у Люблінському воєводстві пенсіонери чисельно переважають дітей і за рахунок перевищення смертності над народжуваністю природний приріст від'ємний.

Проте незважаючи на всі позитивні моменти, демографічна ситуація на

обох територіях залишається гострою, не дивлячись на поступове зростання населення порівняно з попередніми роками, тому що смертність залишається вищою у більшості адміністративних одиниць. Це вимагає від України та Польщі проведення відповідної активної та ефективної демографічної політики, тому що демографічні показники мають безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. Погіршення демографічної ситуації створює деяку асиметрію соціально-економічного розвитку прикордонних районів Волині і Люблінщини, що є дестимулятором розгортання процесів транскордонної взаємодії.

Література:

1. Джаман В. О. До проблеми територіальних особливостей демографічних процесів в Україні / В. О. Джаман // Укр. геогр. журн. – 1998. – № 3. – С. 13–18.
2. Фащевський М. І. Методологічні аспекти дослідження географії населення / М. І. Фащевський // Укр. геогр. журн. – 2004. – № 3. – С. 58–62.
3. Прицюк Н. Демографічні процеси українсько-польського прикордоння: низинний рівень / Н. Прицюк, О. Костів // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2008. – Вип. 35 – С. 177–185.
4. Прицюк Н. Особливості демографічних процесів українсько-польського прикордоння / Н. Прицюк, М. Фляга // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2007 – Вип. 34 – С. 210–221.
5. Лажнік В. Й. Порівняльний аналіз рівнів соціально-економічного розвитку адміністративних районів Волинської області і повітів Люблінського воєводства / В. Й. Лажнік, І. М. Зуй // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2006. – № 3. – С. 234–241.
6. Єврорегіон Буг: Волинська область / [Клімчук Б. П., Луцишин П. В., Лажнік В. Й. та ін.]; за редакцією Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, В. Й. Лажніка. – Луцьк : РВВ “Вежа”, 1997. – 446 с.
7. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

8. Główny Urząd Statystyczny [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://stat.gov.pl/>

References:

1. Dzhaman V. O. Do problemy terytorial'nykh osoblyvostey demohrafichnykh protsesiv v Ukraini / V. O. Dzhaman // Ukr. heohr. zhurn. – 1998. – № 3. – S. 13–18.
2. Fashchevs'kyy M. I. Metodolohichni aspekty doslidzhennya heohrafiyi naselennya / M. I. Fashchevs'kyy // Ukr. heohr. zhurn. – 2004. – № 3. – S. 58–62.
3. Prytsyuk N. Demohrafichni protsesy ukrayins'ko-pol's'koho prykordonnya: nyzynnyy riven' / N. Prytsyuk, O. Kostiv // Visn. L'viv. un-tu. Ser. heohr. – 2008. – Vyp. 35 – S. 177–185.
4. Prytsyuk N. Osoblyvosti demohrafichnykh protsesiv ukrayins'ko-pol's'koho prykordonnya / N. Prytsyuk, M. Flyaha // Visn. L'viv. un-tu. Ser. heohr. – 2007 – Vyp. 34 – S. 210–221.
5. Lazhnik V. Y. Porivnyal'nyy analiz rivniv sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku administratyvnykh rayoniv Volyns'koyi oblasti i povitiv Lyublins'koho voyevodstva / V. Y. Lazhnik, I. M. Zuy // Naukovyy visnyk Volyns'koho derzhavnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. – 2006. – № 3. – S. 234–241.
6. Lazhnik V. Y. Porivnyal'nyy analiz rivniv sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku administratyvnykh rayoniv Volyns'koyi oblasti i povitiv Lyublins'koho voyevodstva / V. Y. Lazhnik, I. M. Zuy // Naukovyy visnyk Volyns'koho derzhavnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. – 2006. – № 3. – S. 234–241.
7. Holovne upravlinnya statystyky u Volyns'kiy oblasti [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
8. Główny Urząd Statystyczny [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://stat.gov.pl/>